

Date: 28th February-2026

**HARBIY XIZMATCHILAR UCHUN ISSIQLIK SAQLAYDIGAN POYABZALGA
QO'YILADIGAN TALABLAR**

Muhammadusmonov Sarvar

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus
texnikum maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada harbiy xizmatchilar uchun maxsus poyabzal ishlab chiqarishga qo'yiladigan asosiy talablar ko'rib chiqiladi, ular quyidagilarni ta'minlashi kerak: kiyish qulayligi, himoya xususiyatlari, aşınmaya bardoshliligi, ta'mirlanishi, qulayligi, qulayligi, gigiyena va boshqalar.

В статье рассмотрены основные требования к производству спецобуви для военнослужащих, которые должны обеспечивать: удобство в носке, защитные свойства, износостойчивость, ремонтоспособность,___удобство подгонки, комфортность, гигиеничность и т.д.

The article discusses the basic requirements for the production of special footwear for military personnel, which must provide: comfort to wear, protective properties, wear resistance, repairability, ease of fit, comfort, hygiene, etc.

Kalit so'zlar: harbiy poyabzal, harbiy etik, taktik poyabzal, taktik etik, armiya etiklari, maxsus kuchlar poyabzali, harbiy botinka.

Mazkur maqolada harbiy xizmatchilar uchun maxsus poyabzal ishlab chiqarishga qo'yiladigan asosiy talablar ko'rib chiqilgan bo'lib, ular quyidagilarni ta'minlashi lozim: kiyishda qulaylik, himoya xususiyatlari, yeyilishga chidamlilik, ta'mirlanish imkoniyati, oyoqqa moslashish qulayligi, komfortlilik, gigiyenik xususiyatlar va boshqalar.

Harbiy forma kiyimi qo'shinlarning kundalik va maishiy faoliyatida muhim ahamiyatga ega. U harbiy xizmat vazifalarining qat'iy bajarilishiga xizmat qiladi, tashkiliy darajani oshiradi, harbiy xizmatchilarni intizomga o'rgatadi, shuningdek, ularni davlatlarning qurolli kuchlariga mansubligi, qurolli kuchlar turlari, qo'shinlar tarmoqlari va harbiy unvonlari bo'yicha farqlash imkonini beradi.

Forma kiyim va poyabzal davlatning moddiy, ijtimoiy hamda ilmiy-texnik taraqqiyot darajasining aksidir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 15-sentabrdagi PQ-2592-son va 2017-yil 27-fevraldagi PQ-2800-son qarorlari bilan tasdiqlangan dasturlarda to'qimachilik hamda charm-poyabzal sanoati sohasida ilmiy tadqiqotlarni tashkil etish va olib borish, forma kiyim va poyabzal namunalarini loyihalash, ularni ishlab chiqarish bo'yicha me'yoriy-texnik hujjatlarni ishlab chiqish, zamonaviy ilmiy asoslangan va qulay bo'lgan, turli maqsadlarga mo'ljallangan forma kiyim va poyabzal dizaynining yagona konsepsiyasi va standartini yaratish masalalari belgilangan. Ushbu mahsulotlar tashqi ko'rinishining jozibadorligi, gigiyenikligi, ergonomikligi, yeyilishga, namlikka, yuqori va past haroratlarga chidamliligi hamda boshqa sifat ko'rsatkichlariga javob berishi lozim.

Date: 28th February-2026

Qo'shinlar oldida turgan vazifalardan kelib chiqib, harbiy poyabzalga qo'yiladigan talablar bir necha guruhga bo'linadi: taktik-texnik, gigiyenik va estetik talablar.

Taktik-texnik talablar

Bu talablar harbiy poyabzalni qo'shinlarning taktik harakatlarini ta'minlash hamda poyabzal ishlab chiqarishning texnik imkoniyatlarini hisobga olgan holda belgilanadi. Ularning eng muhimlari quyidagilardan iborat: kiyishda qulaylik, himoya xususiyatlari, oyoqqa moslashish qulayligi, yeyilishga chidamlilik, ta'mirlanish imkoniyati va materiallarning tanqis emasligi.

Harbiy poyabzalning kiyishda qulayligi poyabzal ichki shakli va o'lchamining oyoq tuzilishiga mosligi bilan ta'minlanadi. Poyabzal oyoqning normal faoliyatiga xalaqit bermasligi kerak. U yengil vaznga ega bo'lishi, tez va oson kiyilib-yechilishi, kam qattqlikka ega bo'lishi lozim, chunki ortiqcha qattqlik bukilishda katta kuch talab etadi va poyabzalning oyoqqa moslashishini sekinlashtiradi. Poyabzalning ichki qismi, ayniqsa taglik tomoni, oyoq kafti shaklini tez qabul qilib, qulay joy hosil qilishi zarur. Poyabzal tag qismi esa yer notekisliklaridan oyoqni himoyalash uchun yetarlicha qalin va mustahkam bo'lishi kerak. Bu xususiyatlar harbiy xizmatchilarning jangovar layoqatini oshiradi, chidamliligini kuchaytiradi va yurish hamda marshlar vaqtida charchoqni kamaytiradi.

Himoya xususiyatlari

Dushman tomonidan ommaviy qirg'in qurollari (yadro, kimyoviy va bakteriologik) qo'llanishi ehtimolini hisobga olib, poyabzal oyoqlarni yorug'lik nurlanishidan himoya qilishi, radioaktiv, zaharli moddalar va bakteriyalarning kirib kelishiga to'sqinlik qilishi yoki hech bo'lmaganda ularning ta'sirini kamaytirishi zarur. Shuningdek, maxsus harbiy poyabzal raketa texnikasida qo'llaniladigan agressiv suyuqliklarning zararli ta'siridan ham himoyalashi lozim.

Oyoqqa moslashish qulayligi

Harbiy poyabzal shunday o'lcham va to'liqlik assortimentida ishlab chiqarilishi kerakki, u harbiy qismlar shaxsiy tarkibiga oson moslashtirilishi mumkin bo'lsin. Poyabzal tinchlik va urush vaqtida barcha harbiy xizmatchilarning oyoq o'lchamlarini qamrab oladigan yetarli miqdordagi o'lcham va to'liqliklarga ega bo'lishi zarur.

Yeyilishga chidamlilik

Harbiy poyabzalning mustahkamligi eng muhim talablardan biridir. Bu talab poyabzal normal foydalanish sharoitida murakkab ta'mirlashsiz belgilangan xizmat muddatiga bardosh bergan taqdirdagina bajariladi. Shu sababli poyabzalning barcha detallari sifatli materiallardan tayyorlanishi, tikilishi esa standartlar va texnik shartlarga muvofiq amalga oshirilishi lozim. Poyabzalda qo'llaniladigan metall mahkamlagichlar va furnitura korroziyaga chidamli, tikuv iplar esa chirishga qarshi xususiyatga ega bo'lishi kerak. Poyabzal foydalanish jarayonida ham, omborlarda saqlash davrida ham qolip shaklini yaxshi saqlashi lozim.

Ta'mirlanish imkoniyati

Harbiy poyabzalning ta'mirlanish imkoniyatiga ega bo'lishi muhim talab hisoblanadi. Bu poyabzal ustki va tag qismlarining materiallari hamda konstruksiyasi uni

Date: 28th February-2026

statsionar va dala sharoitidagi ta'mirlash ustaxonalarida sifatli ta'mirlash imkonini berishini anglatadi.

Materiallarning tanqis emasligi

Harbiy poyabzal ishlab chiqarishda qo'llaniladigan materiallar tanqis bo'lmasligi kerak. Bu talab ayniqsa urush vaqtida muhim ahamiyatga ega, chunki bu davrda armiyaning poyabzalga bo'lgan ehtiyoji keskin ortadi.

Gigiyenik talablar

Poyabzal insonni atrof-muhitning noqulay ta'sirlaridan — yuqori va past harorat, namlik, shamol, mexanik shikastlanishlar va ifloslanishlardan himoyalashi kerak. Bundan tashqari, poyabzal yaxshi shamollanish xususiyatiga ega bo'lib, oyoqdan ajralib chiqadigan terni tezda chiqarib yuborishi lozim.

Poyabzalning gigiyenik xususiyatlari asosan poyabzal materiallarining xossalari, shuningdek uning konstruksiyasi va ishlab chiqarish usullariga bog'liq. Asosiy gigiyenik talablarga havo o'tkazuvchanlik, gigroskopiklik, bug' o'tkazuvchanlik, suv o'tkazmaslik, issiqlikni saqlash va namlik sig'imi kiradi.

Havo o'tkazuvchanlik poyabzal ustki materiallarining tashqi muhit bilan oyoq atrofidagi muhit o'rtasida havo almashinuvini ta'minlash qobiliyatidir. Teri nafas olishi jarayonida karbonat angidrid va boshqa gazsimon moddalar ajralib chiqadi, ular poyabzal ichki mikroiklimini ifloslantirib, inson faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois harbiy poyabzal uchun havo o'tkazuvchanlik juda muhimdir.

Gigroskopiklik materialning havodagi namlikni yutish va harorat hamda nisbiy namlik o'zgarganda uni qayta chiqarish qobiliyatidir. Charm materiallarda gigroskopiklik va yuqori bug' o'tkazuvchanlikning uyg'unligi poyabzal ichidagi ortiqcha namlikni chiqarib yuboradi va oyoqning normal faoliyatini ta'minlaydi.

Bug' o'tkazuvchanlik harbiy poyabzal uchun eng muhim xususiyatlardan biridir. Oyoqdan ajralib chiqadigan ter poyabzalda chiqarib yuborilishi shart, aks holda u materiallarni yemiradi va poyabzal ichida to'planib, teri kasalliklariga olib keladi. Asosan harbiy poyabzal tayyorlanadigan tabiiy charm g'ovak tuzilma va gidrofil kollagenning tabiiy uyg'unligiga ega bo'lgani sababli yuqori bug' o'tkazuvchanlikka ega.

Suv o'tkazmaslik

Harbiy poyabzal harbiy xizmatchilar sog'ligini saqlash maqsadida yuqori suv o'tkazmaslik xususiyatiga ega bo'lishi kerak. Bunday poyabzal botqoqliklar, sayoz soylar, yo'lsiz hududlar va sun'iy to'siqlardan o'tishni yengillashtiradi. Suv o'tkazmaslik darajasi poyabzal ustki va tag materiallarining to'g'ri tanlanishi, ularning birikma joylari hamda tikuv choklarining germetikligi bilan ta'minlanadi.

Issiqlikni saqlash xususiyatlari

Harbiy poyabzalning issiqlikni saqlash xususiyatlari ikki jihatdan muhimdir: sovuq faslda oyoqni past haroratlardan himoyalash va issiq sharoitda oyoqni yuqori harorat ta'siridan izolyatsiya qilish. Harbiy poyabzal uchun issiqlik o'tkazuvchanlik koeffitsiyentining past bo'lishi muhim, chunki harbiy xizmatchilar yilning barcha

Date: 28th February-2026

fasllarida uzoq vaqt ochiq havoda bo'lishadi. Issiqlik yo'qotilishini kamaytirish poyabzal tagida issiqlikni kam o'tkazadigan materiallarni qo'llash orqali amalga oshiriladi.

Estetik talablar

Harbiy poyabzalning chiroyli tashqi ko'rinishi harbiy xizmatchilarga ozoda qiyofa bag'ishlaydi. So'nggi yillarda harbiy poyabzal assortimenti kengaydi, sifati oshdi va tashqi ko'rinishi yaxshilandi. Poyabzal va kiyim dizayni yoshlar uni mamnuniat bilan kiyadigan, ota-onalar esa farzandlarini shu libosda ko'rishni istaydigan darajada bo'lishi kerak. Bu jihat harbiy-vatanparvarlik va tarbiyaviy ahamiyatga ega. Estetik talablarga javob beradigan poyabzal askarlarda unga ehtiyotkorona munosabatni, tozalash, quritish, moylash va ta'mirlash orqali yaxshi holatda saqlash istagini shakllantiradi. Yangi harbiy poyabzal namunalarini loyihalashda estetik talablar albatta inobatga olinishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Зурабян К.М., Краснов Б.Я., Пустыльник Я.И., Материаловедение в производстве изделий лёгкой промышленности, М., Изд-во «Типография «Наука», 2003, С.343-376.
2. Иванова В.Я., Голубенко О.А., Товароведение и экспертиза кожаной продукции, М., Изд-во «Дашков и К'», 2006, С.273-298.
3. Strong A.B. Plastics: Materials and processing. 3rd edition. New Jersey: Pearson Education Inc., 2006. P.236-237
4. Maksudova U.M., Rafikov A.S., Mirzaev N.B., Theoretical foundations of obtaining lining composite materials/ International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology/ vol. 5, Issue 10, October 2018.P. 6994-6996.

